

ÇOCUKLARIN SİLAHLI ÇATIŞMALARA DAHİL OLMALARI KONUSUNDAKİ İHTİYARI EK PROTOKOL

TÜRKİYE'nin birinci raporunun ele alınmasına ilişkin soru - cevap listesi (CRC/C/OPAC/TUR/1)

Soru 1

Komitenin, Taraf Devletin Sözleşmeye ilişkin çekincelerini (CRC/C/15/Add.152,para 12) geri çekmeyi addetmesi hakkındaki bir önceki tavsiyesine ilişkin olarak, lütfen Komiteyi bu bağlamda kaydedilen her türlü ilerleme hakkında bilgilendiriniz.

Cevap 1

İnsan hakları hukukunun özel bir konusunu oluşturan azınlık hakları kavramı; ülke Devletine tanınan geniş ve siyasi ağırlıklı nihai takdir yetkisi bağlamında, tanım, hüküm ve uygulama sonuçları bakımından uluslararası toplumda henüz üzerinde fikir birliği oluşmuş bir kavram değildir. Türkiye, genel olarak (lex generalis) BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (md. 27); özel olarak da (lex specialis) Lozan Barış Andlaşması (md. 39 vd.) hükümleri çerçevesinde hareket etmektedir.

Bu hususlar saklı kalmak kaydıyla; etnik köken, dil veya din bakımından farklı gruplara mensup çocukların, kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama, yahut özel alanda kendi dilini kullanma bakımından sorunu bulunmamaktadır. Devletin resmi dili konusu ise, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile düzenlenmiştir (md. 3), bu hüküm “değiştirilemez” hükümler arasındadır (md. 4) ve Cumhuriyet'in temel niteliklerini oluşturan unsurlardandır.

Anayasanın 2'nci maddesi “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.” hükmünü içermekte olup, 10' uncu maddesi de “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” ifadesi ile kişiler arasında eşitlik ilkesini kabul etmiştir. Bu konuda, eşitlik ilkesi başlığında da bilgi verilecektir. Türk Anayasa hukukunun gerekleri, yerleşik uygulama, yaşamsal Türk milli menfaatleri; azınlıklar haklarının bölücülük veya ayrılıkçılık yönünde bir araç değil; etnik, dil

veya din açısından varolan farklılıklara saygı olarak anlaşılmakta olması nedeniyle, esas olarak mevcut uygulamaya devam edilmesi gerekli ve uygun görülmektedir.

Soru 2

Komite tarafından daha önce belirtilen nüfus kayıt oranları göz önüne alındığında (CRC/C/15/Add.152,parag.35-36), 18 yaşın altında hiç kimsenin askere alınmayacağına dair yaşı ve teminatı doğrulamak üzere uygulamadaki tedbirler hakkında Komiteyi bilgilendiriniz.

Cevap 2

1111 sayılı Askerlik Kanununun 1'inci maddesinde; askerlik hizmeti çağı tanımlanmıştır. Buna tanıma göre askerlik çağı erkeğin nüfus kütüğünde yazılı olan yaşına göre 20 yaşına girdiği senenin ilk günü başlayacağından, **Türk Silahlı Kuvvetlerinde vatan hizmeti borcu ve zorunlu askerlik yükümlülüğü adı altında 18 yaşından küçüklerin askerlik hizmetine alınması ve dolayısıyla silahlı bir çatışmada yer alması hukuken mümkün değildir.**

Ülkemiz 2001 yılında ILO'nun 182 Nolu "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi"ni onaylayarak "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol"ün imzalamasından önce bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştur. 182 Nolu sözleşmede; en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği tanımları yapılmış olup "çocukların borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri" de bu kapsamda yer almaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından, ILO/IPEC programı çerçevesinde Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 sayılı Sözleşmesinde belirtilen doğrultuda, ilgili tüm kurum ve kuruluşların katkılarıyla, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak, "Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi" hazırlanmıştır. Hazırlanan programda ülkemiz için çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri "Sokakta Çalışma, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde

Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalışma, Tarımda Aile İşleri Dışında, Ücret Karşılığı Gezici ve Geçici Tarım İşlerinde Çalışma” olarak belirlenmiştir.

Hükümet, çocukların çalışma yaşamına girmesinde temel nedenleri oluşturan yoksulluğun ortadan kaldırılması, eğitimin kalitesinin ve ulaşılabilirliğinin artırılması, toplumsal bilinç ve duyarlılığın artırılması gibi geniş kapsamlı tedbirlerle, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin 10 yıllık bir zaman periyodu (2005–2015 dönemini kapsamaktadır) içinde önlenmesini temel hedef olarak almıştır.

Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi'nin uygulanmasına destek vermek üzere 2005 yılı başından itibaren özellikle ekonomik, sosyal ve eğitim açısından önemli dezavantajlara sahip olması yanında çocuk işçiliğinin yaygın olarak görüldüğü illerde çocukların sağlıkları, güvenlikleri açısından tehlikeli ve zihinsel, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişmeleri açısından olumsuzluklara yol açan, eğitime devamlarına veya eğitimde başarılarına engel olan işlerden çekilmesine yönelik olarak projeler uygulanmıştır.

Soru 3

Lütfen, 18 yaşın altındaki bir kişinin askere alınması ya da savaş durumlarında kullanılması suçuna ilişkin açık ceza hükümleri hakkında bilgi veriniz.

Cevap 3

1111 sayılı Askerlik Kanununun 4'üncü maddesinin 1'inci ve 2'inci fıkralarında; seferberlik zamanlarında veya fevkalade hallerde, Milli Savunma Bakanının talebi ve Bakanlar Kurulunun lüzumu üzerine, Cumhurbaşkanının onaylaması ile 19 yaşında bulunanların askere alınabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, seferberlik zamanlarında veya fevkalade hallerde dahi Türk Silahlı Kuvvetlerinde vatan hizmeti borcu ve zorunlu askerlik yükümlülüğü adı altında 18 yaşından küçüklerin askerlik hizmetine alınması ve silahlı bir çatışmada yer alması hukuken mümkün değildir.

Açıklanan nedenlerle, belirtilen kapsam dışında bir askere alma işleminin hukuk düzeni içinde ve Devlet kurumları tarafından yapılması olanaksızdır. Böyle bir eyleme teşebbüs eden kişiler, bunu Anayasal düzenin dışında ve hukuk dışı siyasi – askeri maksatlarla yapabilirler. Bu gibi –terör örgütü, silahlı çete, ayaklanma vb.- suçların ise ceza kanunlarında kendilerine özel tanımları ve yaptırımları vardır. Mevcut hukuki çerçeve, amaca elverişlidir ve yeterlidir.

Soruya konu eylemi suç olarak kabul etmek suretiyle cezai yaptırıma bağlayan başkaca özel herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bununla beraber, 2005 yılından itibaren Türk Ceza Hukuku sisteminde yapılan değişikliklere uyum sağlamak maksadıyla, askeri mevzuat üzerinde de çalışmalar başlatılmıştır. Başta 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu ile BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek, Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokolü de kapsamak üzere, silahlı çatışma hukukuna ilişkin uluslararası anlaşmalar açısından askeri hukuk mevzuatına ithal edilmesi uygun olacak hususlar değerlendirilmektedir.

Soru 4

Lütfen, 1111 sayılı Askeri Hizmet Yasası'nın 18 yaşın altındakilerin askere alınması durumunda yaptırımlar öngörüp öngörmediğini belirtiniz.

Cevap 4

Anayasanın 72'nci maddesinde, "vatan hizmeti" kavramı çerçevesinde tanımlanan ve her Türk'ün hakkı ve ödevi olarak ifade edilen "askerlik hizmetini" düzenleyen temel kanunlar, 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu'dur. Gerek Anayasa, gerekse 1111 sayılı Askerlik Kanunu ve diğer ilgili mevzuat askerlik hizmetini, esas olarak belli yaş sınırlarındaki, sağlık durumu uygun erkek vatandaşlar için zorunlu bir hizmet şeklinde düzenlemiş bulunmaktadır.

1111 sayılı Askerlik Kanununun; 2'nci maddesinde, "askerlik çağının", her erkeğin nüfus kütüğünde yazılı olan yaşına göre, 20 yaşına girdiği yıl Ocak ayının birinci gününden itibaren başlayacağı, 41 yaşına girdiği yıl Ocak ayının birinci gününde ise biteceği, 3'üncü maddesinde de, 19 yaşında bulunanların da, seferberlik zamanlarında veya olağanüstü hallerde Milli Savunma Bakanının talebi ve Bakanlar Kurulunun ve Cumhurbaşkanının onaylamasıyla askere alınabilecekleri hükmü mevcut bulunmaktadır.

1111 sayılı Kanununun 11'inci maddesinde, gönüllü askerin ancak deniz ve jandarma sınıfları ile gedikli küçük zabitlik için alınacağı, kabul için asgari yaş şartının 18 yaşının ikmali olduğu belirtilmektedir. Görüldüğü gibi, halihazırda uygulama alanı bulunmayan bu maddeye göre bile, gönüllü askerlik için asgari yaş sınırı 18 olarak belirlenmiştir.

Yukarıda belirtilen hükümler ve açıklamalar dikkate alındığında;

a. Askerlik mükellefiyeti, Anayasa ve mevzuatımız çerçevesinde her Türk vatandaşı için hem hak hem de zorunlu bir kamusal hizmet olup, bu zorunlu hizmet her erkeğin yirmi yaşına girdiği senenin ilk günü başlamaktadır.

b. Silahlı kuvvetlerde yükümlülük altına girmiş 18 yaşından küçük personel mevcut değildir.

c. 18 yaşın altındaki kişilerin, herhangi bir şekilde ve Türk Silahlı Kuvvetleri içinde veya onun mensubu olarak, silahlı bir çatışmada yer almaları yasal ve fiili açıdan mümkün değildir. Ülkemizde gerek zorunlu gerekse de gönüllü askerlik (mevcut aşamada gönüllü askerlik uygulaması da bulunmamaktadır) yaşı bu sınırın üstündedir.

ç. 1111 sayılı Kanun hükümlerinde, konuyla ilgili bir takım yasaklamalar bulunmakla birlikte, bunlara aykırı davranışla ilgili açık bir ceza hükmü içermemektedir. Ancak, bu Kanun kapsamındaki görevleri yerine getiren kişilerin tamamı memur konumundadır ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yazılı bulunan memurlar tarafından işlenebilecek bazı suçların failleri olabilmektedirler.

Hukuken veya pratikte 18 yaşın altındaki kimselerin silahlı kuvvetlere dâhil edilmeleri ve silahlı çatışmalarda kullanılmaları mümkün değilse de, bu durumun varsayımsal olarak gerçekleşebileceği dikkate alındığında, işlemi gerçekleştirenlerin, en azından, 5237 sayılı Kanunun 257'nci maddesinde yazılı bulunan "görevi kötüye kullanma" veya "görevi ihmal" suçları kapsamında cezai sorumluluklarının doğacağına kuşku bulunmamaktadır.

Gerek 1111 sayılı Askerlik Kanunu gerekse 1941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu ile Seferberlik ve Savaş Hali Tüzüğü gereğince 18 yaşın altındakilerin askere alınması mümkün olmadığından cezai yaptırım düzenlenmemiştir.

Soru 5

Ayrıca, lütfen 15 yaşının altındaki çocukların silahlı kuvvetlere çağırılması ya da kaydedilmesi veya etkin bir şekilde savaş durumlarında kullanılmasına ilişkin savaş suçları hakkında Türkiye'nin sınır ötesi bir yargı yetkisini üstlenip üstlenmediği hakkında bilgi veriniz. Aynı zamanda sınır ötesi yargı yetkisi hakkında, Türk mahkemelerinin bir çocuğun Türk vatandaşı tarafından ya da aleyhine zorla askere alınması ya da savaş durumlarında kullanılmasının Türkiye dışında işlenmesi halinde yargı yetkisinin bulunup bulunmadığını belirtiniz. Lütfen mevcut ise mahkeme içtihatlarının nüshalarını veriniz.

Cevap 5

1. Bilindiği üzere, Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisi Türk Ceza Kanununun 13. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunun 13. maddesi;

“(1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi hâlinde, Türk kanunları uygulanır:

- a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar.
- b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar.
- c) İşkence (madde 94, 95).
- d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181).
- e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190).
- f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202).
- g) Fuhuş (madde 227).
- h) Rüşvet (madde 252).
- i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.

(2) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye'de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.

(3) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye'de yargılama yapılır.

Türk Ceza Kanununda veya ceza hükmü içeren diğer kanunlarda onbeş yaşın altındaki çocukların silahlı kuvvetlere çağrılması ya da kaydedilmesi veya etkin bir şekilde savaş durumlarında kullanılmasına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu suça ilişkin olarak Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisinin varlığına dair açık bir hüküm mevcut değildir. Ancak, yukarıda belirtilen eylemin 13. maddenin (a) bendinde yer alan soykırım, insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti gibi suçları oluşturması veya maddenin (b) bendinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar ve devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarından birini oluşturması halinde veya maddede yer alan diğer bir suçu oluşturması halinde bu suçlar üzerinde Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisi bulunmaktadır.

2. 21/06/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 2. maddesine göre, askerlik çağı her erkeğin yirmi yaşına girdiği sene başlamaktadır. Kanunun 11. maddesine göre onsekiz yaşını doldurmayan kişilerin gönüllü olarak askerliğe kabul edilebilmeleri mümkün değildir. Bu yasal düzenleme nedeniyle onbeş yaşın altında bulunan çocukların askerliğe kabul edilmeleri mümkün değildir. Bir çocuğun yetkisiz ve kanuna aykırı bir şekilde bir Türk tarafından veya bir Türkün aleyhine olarak askere alınması veya savaş durumlarında kullanılması eyleminin Türkiye dışında işlenmesi durumunda eylemin 13. maddenin birinci fıkrasının (b) bendine giren suçu oluşturması halinde Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca Türk Ceza Kanununun 12. maddesine göre, “Bir Türk vatandaşı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır.” Bir çocuğun zorla askere alınması veya savaş durumlarında kullanılması eylemlerinin cezasının aşağı sınırı bir yılın üzerinde bulunduğundan yine Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisi bulunmaktadır.

3. Yukarıda belirtilenler dışında, kişilerin yetkisiz olarak askere alınmasına ilişkin suçlar Türk Ceza Kanununun 306. ve 320. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunun, “Yabancı devlet aleyhine asker toplama” başlıklı 306. maddesi;

“(1) Türkiye Devletini savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak şekilde, yetkisiz olarak, yabancı bir devlete karşı asker toplayan veya diğer hasmane hareketlerde bulunan kimseye beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiil sonucu savaş meydana gelirse faile müebbet hapis cezası verilir.

(3) Fiil, sadece yabancı devletle siyasal ilişkileri bozacak veya Türkiye Devleti veya Türk vatandaşlarını misilleme tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak nitelikte ise faile iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.

(4) Siyasal ilişki kesilir veya misilleme meydana gelirse üç yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(5) Bu maddede yer alan suçun kovuşturulması Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

(6) Bu madde hükümleri, fiilî savaş hâlinde ülke topraklarının tamamını veya bir kısmını işgal eden yabancı devlet kuvvetlerine karşı meşru müdafaa amaçlı direniş hareketleri hakkında uygulanmaz.”, “Yabancı hizmetine asker yazma, yazılma” başlıklı 320. maddesi ise;

“(1) Hükûmetin izni olmaksızın bir yabancı veya yabancı Devlet hizmetinde veya bunların lehinde çalışmak üzere Ülke içinde vatandaşlardan asker yazan veya vatandaşları silâhlandırılan kimseye üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Asker yazılanlar veya silâhlandırılanlar arasından asker veya askerlik çağında olanlar varsa ceza üçte biri oranında artırılır.

(3) Birinci fıkradaki hizmeti kabul eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.” Şeklindedir.

Her iki suç 13. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde yer alan suçlardan olması nedeniyle bunlar üzerinde de Türkiye'nin sınır ötesi yargı yetkisi bulunmaktadır.

Soru 6

Lütfen, terörle mücadele yasası kapsamında haklarında kovuşturma açılan çocuk sayısını Komiteye bildirin ve böyle bir yasanın kaç yaşındakilere uygulanabilir olduğu ya da uygulandığını belirtiniz. Lütfen çocuklara karşı işlenen suçlar konusunda bilgi veriniz, çocuklara karşı işlenen terörist eylemlerin tanımı yapınız ve bu gibi duruşmaların normal adalet sisteminde mi yoksa askeri ya da özel mahkemelerde mi gerçekleştirildiğini belirtiniz ve uygulanan yaptırımlara dair bilgi veriniz. Lütfen Komiteye çocuğa yönelik gereken itibarın bir küçük olarak işlemler esnasında nasıl gösterildiği ve çocuğun adil bir duruşma hakkının güvence altına alınmasına yönelik hangi yordamsal güvencelerin uygulanmakta olduğunu açıklayınız. Bu bağlamda,

Komiteyi Komitenin çocuk adalet sistemi hakkındaki 10 no.lu genel yorumunu dikkate alan tedbirler konusunda bilgilendiriniz.

Cevap 6

Bölücü terör örgütü PKK/KONGRA-GEL'in üst yönetimi, örgüt kadrolarına gönderdiği talimatlarında, kitlesel kalkışma türü eylemlerini şehirlere yaymanın ve bu eylemlerde özellikle kadın ve çocukların kullanılmasının gerekliliğini belirtmiştir.

Bu kapsamda, söz konusu kitlenin, 15 Şubat, 8 Mart, 21 Mart ve 4 Nisan gibi, terör örgütü açısından önem / özellik arz eden günlerde, molotof kokteyli atma, basın açıklaması, miting, araç yakma türü eylemlere giriştikleri ve bu sebeple güvenlik güçleri ile karşı karşıya geldikleri bilinmektedir.

Gerçekleştirilen bu eylemlerde, eylem planlayıcıları kitlesel kargaşa çıkarılması anlamında, özellikle (18) yaşından küçüklerin ceza ehliyetinin sınırlılığını veya olmamasını göz önünde bulundurarak, bunları zaman zaman zorla, zaman zaman da para ya da başka vaatlerle kandırarak eylemlere kanalize ettikleri de görülmüştür.

Buradan hareketle terör örgütü hem kitlesel kargaşaların çıkması nedeniyle amacına ulaşmaya çalışmış, hem de çocukların yargılanması sürecini kötüye kullanarak kamuoyunda gündem oluşturarak kendisi adına suç işleyen çocukları masum ve yapılan eylemi yasal bir hak gibi göstermeye çalışmaktadır.

Öte yandan, güvenlik güçlerince yapılan operasyonlarda yakalanan ve teslim olan örgüt mensupları arasında, PKK/KONGRA-GEL terör örgütü içerisinde (18) yaşından küçüklerinde bulunduğu görülmektedir.

Güvenlik görevlileri tarafından çocukların korunması için;

- Eylemlerde kullanılan 12 yaşından küçük çocuklara görevliler tarafından şefkat ve sevgi ile yaklaşarak, arada diyalog ve sevgi bağının oluşması için eylemden oyuna çekilmeye çalışılmaktadır.
- Eylem esnasında yakalanan çocuklar, Cumhuriyet Savcılarının bilgisi dâhilinde evlerine götürülerek; ***“şiddete itilen küçük yaştaki çocukların fiziksel ve ruhsal yönden zarara uğrayabilecekleri”*** açıklanıp, ayrıca ebeveynlerin sorumluluklarını

yerine getirmemeleri durumunda karşılaşılabilecekleri yasal yaptırımlar bildirilmekte, durum ve uygulama bir tutanakla saptanarak teslim edilmektedir.

Suçların kovuşturulmasına gelince;

Ülkemizde suç işleyen 15 yaş üzerindeki çocuklarla ilgili **Terörle Mücadele Kanunu**'nun (TMK) 9 uncu maddesinde **“Bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili davalara, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerinde bakılır. Bu suçlardan dolayı onbeş yaşın üzerindeki çocuklar hakkında açılan davalar da bu mahkemelerde görülür.”** denilmektedir. Dolayısıyla bu kapsamda suç işleyen çocuklarla ilgili tahkikat, Çocuk Suçlarına bakmakla görevli Cumhuriyet Savcısının talimatına uygun olarak, Emniyet Müdürlüklerindeki Çocuk Şube Müdürlükleri/Bürolarında görevli, konusunda uzman personelce gerçekleştirilmekte, çocukların ifadesi kollukta ya da talimatla yetkili kılınan, çocuğun bulunduğu yer Cumhuriyet Savcılığınca alınması sağlanmaktadır.

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 15 Temmuz 2005 tarihli ve (25876) Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunun 5. maddesinde çocuklar hakkında uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiş, 7. maddesinde bu konuda alınacak kararların usulü belirlenmiş, 15. ve devamı maddelerinde çocuklar hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmaların usul ve esasları düzenlenmiş, 45. maddesinde ise sorumlu kurum ve kuruluşlar tespit edilmiştir.

5395 sayılı Kanunun 25. maddesine göre, çocukların yargılanması konusunda görevli olan çocuk mahkemeleri tek hâkimden, çocuk ağır ceza mahkemeleri ise bir başkan ve yeteri kadar üyeden oluşmaktadır. Çocuk mahkemelerinde on yıl ve altında hapis cezası öngören suçların yargılanması; çocuk ağır ceza mahkemelerinde ise, on yıldan fazla hapis cezası öngören suçların yargılanması yapılmaktadır.

Çocukların terör suçu işlemeleri durumunda; çocuk 12–15 yaş grubu içinde ve suçun hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilmesi veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olması hâlinde çocuk ağır ceza mahkemelerinde, 15–18 yaş grubu içinde ise, 3713

sayılı Terörle Mücadele Kanununun 9. maddesi gereği Ceza Muhakemesi Kanununun 250. maddesi uyarınca kurulan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanmaktadırlar.

Diğer yandan, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31. maddesi uyarınca, 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış kişiler hakkında 3713 sayılı Kanunda öngörülen cezaların 2/3'ü, 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanlardan işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilenlere veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişenlere 3713 sayılı Kanunda öngörülen cezaların yarısı uygulanmaktadır. Belirtilen kapsamda olmayan çocuklara ise, ceza verilmemektedir.

3713 sayılı Kanunun 1. maddesinde terörün, 2. maddesinde terör suçlusunun, 3. maddesinde terör suçlarının ve 4. maddesinde ise, terör amacıyla işlenen suçların tanımı yapılmıştır. Bizatihi çocuklara karşı işlenen terör suçları bulunmamakla birlikte Terörle Mücadele Kanununda belirtilen suçların işlenmesi sırasında büyüklerle birlikte çocuklarda mağdur olabilmektedir. Çocukların da mağdur olduğu bu terör suçlarına ilişkin yargılama, Ceza Muhakemesi Kanununun 250. maddesi gereğince kurulan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yapılmaktadır. Diğer yandan, bu suçlara uygulanan yaptırımlar, 3713 sayılı Kanunun 3. ve 4. maddesinde sayılan suçların kanunlarda öngörülen cezalardır.

Ayrıca, 3713 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince, kanunlara göre tayin edilecek hapis cezaları ve adli para cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunacaktır. Yaptırımlar; ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis, süreli hapis olabileceği gibi adli para cezası da olabilecektir. Tüzel kişiler hakkında ise, iznin iptali ve müsadere tedbirleri uygulanabilecektir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda, çocukların yargılanması ve dürüst yargılanma hakkının güvence altına alınması bakımından düzenlemelere yer verilmiştir. 5271 sayılı Kanunun 150. maddesine göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında şüpheli veya sanık olan çocuğun ifadesi alınırken mutlaka müdafii görevlendirilmesi, 234. maddesine göre, mağdur çocuk ise, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilmesi, 236. maddesine göre mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulundurulması ve 185. maddesine göre, çocuğun yargılanmasının kapalı yapılması ve hükmün de kapalı duruşmada açıklanması gerekmektedir.

Dolayısıyla, çocuklara yönelik adalet sistemi konusunda; Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması (Havana Kuralları) ve Birleşmiş Milletler Çocuk

Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ile paralellik arz eden hukuki düzenlemeler bulunmaktadır.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında Hakkında Soruşturma ve Kovuşturma Açılan Çocuk Sayısı

CEZA MAHKEMELERİNDE KARARA BAĞLANAN DAVA VE YAŞ GRUBUNA GÖRE SANIKLARIN DAĞILIMI 2007 YILI

TCK MADDESİ	SANIK SAYISI						
	12 – 15 YAŞ		16 – 18 YAŞ		TOPLAM		
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	TOPLAM
302	0	0	19	0	19	0	19
307	0	0	0	0	0	0	0
309	0	0	59	1	59	1	60
310	0	0	0	0	0	0	0
311	0	0	0	0	0	0	0
312	0	0	0	0	0	0	0
313	0	0	0	0	0	0	0
314	1	2	251	21	252	23	275
315	0	0	0	0	0	0	0
320	0	0	0	0	0	0	0

3713 SAYILI KANUN'UN 7. MADDESİ İLE İLGİLİ CEZA MAHKEMELERİNDE KARARA BAĞLANAN DAVALAR

YIL	SONUÇLANAN DAVALARIN SANIKLARINA İLİŞKİN KARAR TÜRÜ											
	Mahkûmiyet kararı verilen sanık sayısı			Beraat kararı verilen sanık sayısı			Diğer kararlardaki sanık sayısı			Toplam Sanık Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2007	12	9	21	8	1	9	18	2	20	38	12	50
2008	69	8	77	22	17	39	97	11	108	188	36	224

Soru 7

Lütfen, devlet dışı silahlı gruplar tarafından askere alınan ya da savaş durumlarında kullanılan kaç çocuğunun olduğunu ve bu çocukları tespit etmeye yönelik hangi mekanizmaların kullanıldığını belirtiniz. Lütfen, taraf devletin bu gibi askere almaları önlemeye yönelik ne tür tedbirleri gerçekleştirdiği ve askere alınma ve savaş durumlarında kullanılma mağduru olan çocuklara hangi yeniden entegrasyon ve iyileşme tedbirlerinin sağlandığını belirtiniz.

Cevap 7

Türkiye’de bu kapsamda bir durum ve sorun mevcut değildir.

Soru 8

Lütfen Komiteyi 18 yaş altı kişilerin milis Köy Korucusu olmamalarını sağlamaya yönelik hangi tedbirlerin alındığı konusunda bilgilendiriniz.

Cevap 8

a. 442 sayılı Köy Kanununun 72’nci maddesi uyarınca, geçici köy korucularının 22 yaşından küçük olmaması şarttır.

b. Diğer yandan, köy korucularının hizmete alınma ve göreve başlama koşullarını düzenleyen Geçici Köy Koruculuğu Yönetmeliğine göre de, bir kişinin korucu olarak görevlendirilebilmesi için askerlik hizmetini yapmış olması gerekmektedir. Askerlik hizmetine alınabilmesi için de kişinin 20 yaşında olması gerektiğinden, 18 yaşından küçüklerin korucu olarak alınmaları mümkün değildir.

442 sayılı Köy Kanununun 68, 72 ve 73’üncü maddelerinde; köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için, muhtarın emri altında görev yapan silahlı köy korucularının bulundurulacağına, köy korucularında aranacak genel ve özel şartları belirten Köy Korucuları Yönetmeliğinin 5’inci maddesi 4’üncü bendinde ise; köy korucularının 22 yaşından küçük olamayacağına hüküm altına alınması nedeniyle 18 yaşından küçüklerin silahlı köy korucusu olması hukuken mümkün değildir.

Soru 9

Lütfen, 2006, 2007 ve 2008 yıllarını kapsayan çocukların askere alınabileceği ya da savaş durumlarında kullanılabilceği yerlerden Türkiye'ye gelen mülteci ve iltica arayan çocukların sayısı hakkında bölümlendirilmiş verileri (cinsiyet, yaş ve menşe ülkeye göre) veriniz. Lütfen, kimlik tespitine ilişkin hangi mekanizmaların mevcut olduğu ve askere alınmış veya silahlı çatışmalara dahil edilmiş çocukların iltica ve sığınma taleplerinin ne şekilde değerlendirildiğine ilişkin Komiteyi bilgilendiriniz.

Cevap 9

Ülkemiz topraklarına hukuken ya da teamülen kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın gelen ve bu tür bir kişinin bakımına etkin olarak alınmadığı sürece refakatsiz küçük olarak adlandırılan 18 (on sekiz) yaşın altındaki iltica/sığınma başvurusunda bulunan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyruğu olmayan vatansız bir kişi veya Ülkemiz topraklarına giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan iltica/sığınma başvuru sahiplerine yapılacak işlemlerle ilgili olarak, 57 Nolu Bakanlık Uygulama Talimatının Refakatsiz Küçüklere İlişkin Prosedürün 6. maddesi;

“Refakatsiz küçük çocukların iltica-sığınma müracaatları halinde derhal Bakanlığa şifai ve yazılı ön bilgi verilerek Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile koordineli olarak derhal işlemler başlatılacaktır. Çocuğun yaş durumuna göre hemen veya işlemlerden sonra SHÇEK Yurtları veya Yuvalarına yerleştirilecektir.

Ancak herhangi bir kimlik belgesi bulunmayan veya yaşlarını ispatlayacak belgeye sahip olmayan ve beyanına göre çocuk olduğunu iddia eden refakatsiz küçükler için, görüşmelerindeki yaşları ile beyan ettikleri yaşları arasında benzerlik kurulamayıarak yaşının 18 yaşından büyük gözüktüğü durumlarda bir Devlet Hastanesinden veya Adli Tıp Kurumundan yaşının tespiti istenecektir.

Yaş tespiti istenen başvuru sahibi hakkında kesin rapor alınıncaya kadar geçen süre içerisinde imkânlar dahilinde Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlükleri, Yabancılar Şube Müdürlükleri Misafirhanesi veya uygun görülecek başka bir yerde barındırılacaktır.

Çocukların mülakatında, psikolog, sosyal hizmet uzmanı bulundurulacaktır. Söz konusu uzmanlar Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Çocuk Şubeleri veya diğer kurum ve kuruluşlardan davet edilecektir.

Mülakatçı, çocuklarla yaptığı mülakatların değerlendirmesinde, mülakata katılan uzmanın görüşüne ilişkin raporunu da dikkate alacaktır. Bu uzmanın görüşünün bir sureti İçişleri Bakanlığına gönderilen dosya suretine de eklenecektir.

Çocuk olan başvuru sahibi ile ilgili işlemler tamamlandıktan sonra söz konusu refakatsiz küçüklerin, Sosyal Hizmetler Yurtlarına yerleştirilmesi için Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile temas kurulacak ve derhal Bakanlığımıza şifai ve yazılı bilgi verilecektir.

Tam teşekküllü bir Devlet Hastanesi veya Adli Tıp Kurumundan alınan yaş tespit raporu doğrultusunda 18 yaşının üzerinde olduğu tespit edilenler hakkında, yetişkin başvuru sahiplerinin tabi olduğu usuller uygulanacaktır.” hükmüne amirdir.

Diğer taraftan, çocukların askere alınabileceği ya da savaş durumlarında kullanılabileceği yerlerden Türkiye’ye gelen mülteci ve iltica arayan çocukların sayısına ilişkin istatistikî bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

2005-2009 yılları arasında iltica-sığınma başvurusunda bulunan çocuk yaştaki yabancılar							
ÜLKE	CİNSİYET	2005	2006	2007	2008	2009	TOPLAM KİŞİ SAYISI
Afganistan	Erkek	2	12	29	13	14	70
Bangladeş	Erkek				1		1
Burundi	Erkek	1					1
Eritre	Erkek				1		1
Gine	Erkek				1		1
Irak	Erkek	1		2	4		7
İran	Erkek	5	8	11	8	3	35
Kongo Cumhuriyeti	Erkek				1		1
Pakistan	Erkek	1					1

Somali	Erkek	19	33	39	15	6	112
Sri Lanka	Erkek		1				1
Sudan	Erkek				3	1	4
Yemen	Erkek	1					1
Afganistan	Kız	1					1
Etyopya	Kız		1				1
Irak	Kız		1	1	2		4
İran	Kız	4	4	2	4		14
Kongo Cumhuriyeti	Kız		1		2		3
Özbekistan	Kız			1			1
Somali	Kız	2	3	34	9	2	50
TOPLAM							310

Soru 10

Lütfen, askere alınmış ya da savaş durumlarında kullanılmış olabilen çocuklarla ulusal düzeyde çalışan göç makamları, avukatlar, yargıçlar, tıbbi meslek elemanları, sosyal çalışmacılar ve gazeteciler dâhil olmak üzere ilgili meslek grupları arasında Protokol hakkında eğitim verilmesi ve eğitimlerin yaygınlaştırılması hakkında Komiteyi bilgilendiriniz.

Cevap 10

Adlî ve idarî yargı hizmetlerinin etkin, verimli ve süratli bir şekilde yerine getirilmesi için 2992 Sayılı Adalet Bakanlığı'nın Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 20. ve 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 48 inci ve 49 uncu maddeleri ile Hâkim ve Savcıların Meslek İçi Eğitim Yönetmeliği'ne uygun olarak Başkanlığımızca meslek içi eğitim programları düzenlenmektedir.

Yine Adalet Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği'nin 21 inci maddesine göre her yıl hazırlanan Hizmet İçi Eğitim Programı uyarınca Bakanlık merkez ve taşra teşkilâtında çalışan adalet personelinin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri yürütülmektedir.

Bu bağlamda; 15.07.2005 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tedbirlerin hayata geçirilmesi bakımından

kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması görevi Adalet Bakanlığı'na verilmiş olduğundan; Başkanlığımızın işbirliğinde yürütülen projeler kapsamında, çocuğun korunmasına yönelik olarak hâkim ve Cumhuriyet savcılarımız ile çocuk ve aile mahkemelerinde görev yapan psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacılar sık sık eğitim programlarına alınmaktadırlar.

Bu çerçevede; bugüne kadar hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine yönelik olarak yapılan meslek ve hizmet içi eğitim programlarında, "BM Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol" konusuna yer verilmemiş olup, bundan sonra çocuklarla ilgili yapılacak olan eğitim çalışmalarında konuya yer verilmesi planlanmaktadır.

Ayrıca, SHÇEK Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde önümüzdeki dönemde uygulanmak üzere eğitim programları geliştirilmektedir.

Soru 11

Lütfen Türk polisi ve askerine bilhassa çocuk hakları olmak üzere insan hakları konusunda verilen eğitim ve öğretim hakkında bilgi veriniz. Lütfen, askeri adap kurallarının ve angajman kurallarının İhtiyari Protokolü dikkate alıp almadığını belirtiniz.

Cevap 11

Genel olarak insan hakları, özel olarak da çocuk hakları konuları, öncelikle iç güvenlik makamlarını (İçişleri Bakanlığı, Em.Gn.Md.lüğü ve J.Gn.K.lığı ile, uygulaması varsa, Sahil Güvenlik Komutanlığını ilgilendirmektedir.

Türkiye'de İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı koordinesindeki "**Türkiye'de İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi**" nin Genel Müdürlüğümüz ile ilgili aktiviteleri Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmüştür.

Proje kapsamında, (493) rütbeli personele, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ışığında terörizmle mücadele, toplantı özgürlüğü yönetimi ve uygulamada görülen aksaklıkların çözümü gibi konularda eğitim verilmiş olup, (44) personel de çeşitli Avrupa ülkelerine çalışma ziyaretinde bulunmuştur.

Proje kapsamındaki eğitim faaliyetleri 2007 Kasım ayında tamamlanmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

1) İnsan Hakları Eğitimi Bağlamında,

a- Hizmet içi Eğitimler

2000 yılından itibaren “İnsan Hakları” ve “Halkla İlişkiler” dersleri tüm hizmet içi eğitim kurslarında zorunlu ders olarak konulmuştur. 2004 yılından itibaren de, branş aktarmayı gerektiren tüm hizmet içi eğitim kurslarında “**İnsan Hakları**”, “**Toplum Destekli Polislik**” ve “**Polis Meslek Etiği**” konularına (2)’şer ders saatinden az olmamak üzere yer verilmektedir.

İnsan hakları dersinin amacı, personelde bireysel ve kurumsal insan hakları bilincinin oluşturulmasıdır. Bu kapsamda, insan hakları kavramı, geliştirme süreci ve yasa uygulayıcıları açısından hukuki bağlayıcılığı derslerde işlenmektedir.

Terörle Mücadele alanında yapılan başarılı çalışmaların yanı sıra, insan haklarına saygılı ve mevzuata uygun bir mücadele yönteminin benimsendiği günümüzde, terörle mücadele branşlı personele yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarında insan haklarının ön plana çıktığı **İnsan Hakları, Yakalama ve Gözaltına Alma Yöntemleri ve Örgütlü Suçlarda İfade Alma ve Delillendirme Yöntemleri Kursları** düzenlenmektedir.

2008 yılı içerisinde; 5 dönemde toplam **(98)** kursiyere, içeriğinde Yakalama ve Gözaltına Alma Mevzuatı ve Operasyon Mevzuatı dersleri bulunan “**Yakalama ve Gözaltına Alma Yöntemleri Kursu**” düzenlenmiştir.

Yine 2008 yılı içerisinde; 2 dönemde toplam **(57)** kursiyere, içeriğinde Terörle Mücadelede İnsan Hakları, Yakalama ve Gözaltına Alma-Soruşturma Mevzuatı, Örgütlü Suçlarda Soruşturma Mevzuatı, Tanıkla Mülakat Uygulaması, Suçlu Psikolojisi, Şüpheli ile Mülakat Uygulaması dersleri bulunan “**Örgütlü Suçlarda İfade Alma ve Delillendirme Yöntemleri Kursu**” düzenlenmiştir.

2009 yılı Kasım içerisinde 5 dönem Yakalama ve Gözaltına Alma Yöntemleri Kursu ve 2 dönem Örgütlü Suçlarda İfade Alma ve Delillendirme Yöntemleri Kursları düzenlenecektir.

Ayrıca, 2008 yılı içerisinde düzenlenen diğer hizmet içi eğitim kurslarından, Terörle Mücadele Hizmetleri Temel Eğitim Kursu, Sol Terörle Mücadele Kursu ve Bölücü Terörle Mücadele Kurslarında 14 dönemde toplam 20 saat olmak üzere **(742)** personele İnsan Hakları dersi verilmiştir.

2009 yılı Temmuz ayı itibari ile Terörle Mücadele Hizmetleri Temel Eğitim Kursu, Sol Terörle Mücadele Kursu, Bölücü Terörle Mücadele Kursu ve Moğolistan Polis Teşkilatına Ülkemizde verilen Terörle Mücadele Temel Eğitimi Kursu dâhil olmak üzere 15 dönemde toplam 25 saat olmak üzere **(816)** personele İnsan Hakları dersi verilmiştir.

b- İnsan Hakları Kursları

Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı tarafından düzenlenen **Terörle Mücadele Hizmetleri Temel Kurslarına** katılan tüm personele İnsan hakları dersi verilmektedir. Bununla birlikte, 2003 yılından itibaren terörle mücadele branşlı personelin insan hakları alanındaki güncel gelişmelerden haberdar edilmesini, personelin insan haklarını içselleştirmelerini ve benimsemelerini sağlamak amacıyla “**İnsan Hakları Kursu**” düzenlenmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin tavsiyeleri, İnsan Hakları alanında meydana gelen ulusal ve uluslar arası güncel gelişmeler, yeni yasal düzenlemeler ve uygulamada yaşanan sorunlar vb. hususlar göz önünde bulundurularak söz konusu kursların müfredatları belirlenmektedir.

Bu çerçevede, Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığınca 2003–2006 yılları arasında toplam (12) dönem İnsan Hakları Kursu düzenlenmiş olup, toplam **(542)** personele eğitim verilmiştir.

Ayrıca, 2009 yılı içerisinde iki dönem insan hakları kursunun düzenlenmesi planlanmaktadır.

c- Kitapçık Çalışması

Personelin, yapılan düzenlemelerden haberdar olabilmesi, bilgiye daha ulaşılabilmesi ve adli kolluk hizmetleri ifasında insan haklarına saygı bilinciyle hareket etmesinin sağlanması amacıyla “**Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği**” ile “**Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği**” kitapçık haline getirilerek 80.000 adet basılmış ve 81 İl Emniyet Müdürlüğü'nün adli kolluk hizmetlerini ifa eden birimlerine dağıtılmıştır.

2- Twinning (Eşleştirme) Projeleri

Avrupa birliği yolunda hızla ilerleyen Türkiye’de, Emniyet Teşkilatı da yürüttüğü projeler ile insan hakları standartlarını sürekli iyileştirme ve geliştirme çabasındadır. Söz konusu projelerden İnsan Hakları ile doğrudan ilgili olanlar şunlardır:

a- İfade Alma Teknikleri ve İfade Alma Odalarının Geliştirilmesi Projesi

2006 yılı Şubat ayında tamamlanan, “İfade Alma Yöntemlerinin ve İfade Alma Odalarının Geliştirilmesi Projesi” kapsamında,

- 27 ilde ifade alma sırasında görsel ve eşitsel kayıt imkânı sunan ve uluslararası standartlara uygun olan **30 model ifade alma odası** kurulmuştur.
- **Eğiticilerin eğitimi seminerleri** gerçekleştirilmiş, 251 personel insan hakları eğiticisi olarak eğitim almıştır.
- 81 ilde **120 eğitim** gerçekleştirilmiş, toplam 2470 personel eğitilmiştir.
- İfade alma ve insan hakları konularıyla ilgili bir **eğitim el kitabı** hazırlanmıştır.

b- Türk Polis Teşkilatının Sorumluluğunun, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Güçlendirilmesi Projesi

Ülkemizin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine adaylığı sürecinde, AB Mali İşbirliği çerçevesinde hazırlanan ve PHARE-Twinning mekanizması ile yürütülen projede, AB en iyi uygulamaları ve AB Aquies birikiminin Türk Polis teşkilatına kazandırılarak; çağdaş ve insan odaklı ilkeler doğrultusunda, kurumsal kapasitesinin artırılması yoluyla, Türk Polisinin sorumluluğunun, verimliliğinin ve etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje kapsamında 81 aktivite, İspanyol Uzmanların Türk Polis Teşkilatıyla AB Müktesebatı ve AB polisiye pratiklerinden “en iyi değer” ile “en iyi uygulama” örneklerini paylaşmaları suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Projenin, TEM Dairesi Başkanlığınca yürütülen “Polisiye Uygulamalarında İnsan Haklarına Duyarlılık” başlıklı 5. bileşeni aşağıda belirtilen 3 alt bileşeni içermektedir:

- İnsan hakları,
- Polis etiği ve profesyonel polis davranışları,
- İnsan hakları ve polisin gözaltına alma işlemleri.

Projenin 5. bileşeni kapsamında;

(51) personele “Profesyonel Polis Etiği: Polislik İçin Günlük Araç Olarak Etik Kursu”, (83) personele “İnsan Hakları: Küreselleşme ve Haklar Kursu”, (80) personele “İnsan Hakları Eğiticilerinin Eğitimi Kursu” verilmiştir.

(10) ayrı ilimizde, Teşkilat Mensuplarımızın yanında İl İnsan Hakları Kurulu Üyeleri, mahalle muhtarları, üniversitelerden bölüm başkanları ve öğretim görevlileri, çeşitli sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin katılımıyla toplamda yaklaşık (1.000) kişiye hitaben “İnsan Hakları ve Polislik İçin Rehber Olarak Etik Kodları Semineri” gerçekleştirilmiştir.

İnsan Hakları ve Polis Etiği kurslarında eğiticiler tarafından kullanılmak üzere “Eğiticiler İçin Kılavuz” isimli eğitim klasörü İngilizce ve Türkçe hazırlanarak AB bütçesinden bastırılmıştır. Klasöre ders notları ve örnek olaylar konulmuş olup, beraberinde verilmiş olan CD’de insan hakları konusunda mevcut olan tüm ulusal ve uluslararası mevzuat, örnek ders notları, Yargıtay kararları vb. kaydedilmiştir.

Avrupa Komisyonu’nun 2006 yılı Düzenli İlerleme Raporu ve Katılım Ortaklığı Belgelerinde yer alan “Uluslararası alandaki en iyi uygulama çerçevesinde kolluk kuvvetleri için bir etik davranış rehberi geliştirilmesi gerektiği” ifadesi ile ilgili olarak, proje kapsamında yapılan çalışmalarda “Türk Polisi Etik İlkeleri” taslak metni hazırlanmıştır. Proje 2007 yılı Ocak ayında tamamlanmıştır.

Çocuk Polisi Eğitimleri

Asayiş Dairesi Başkanlığınca, Emniyet Teşkilatının çocuklara yönelik hizmet kalitesinin artırılması amacıyla İl ve İlçe Emniyet Müdürlükleri, Çocuk Şube Müdürlüklerinde görevli personele yönelik olarak, 2001 yılından itibaren hizmet içi eğitimler düzenlenmektedir. 2006 yılında alanda çalışan profesyoneller ve akademisyenlerle görüşülerek hizmet içi eğitim kursları,

1. Çocuk Polisi Temel Eğitim Kursları,
2. Uzmanlık Kursları
 - a. Çocuk Ticareti ve Cinsel İstismarı ile Mücadele Kursu
 - b. Çocuk Adalet Sistemi Kursu
 - c. Çocuk Koruma Kursu
3. Seminer ve Çalıştay Programları şeklinde standartlaştırılmıştır.

2006–2008 yılları arasında Çocuk Adalet Sistemi Profesyonellerinin Eğitimlerine yönelik yapılan eğitim projesi ile interaktif yetişkin eğitimi metoduna dayalı olarak hazırlanan eğitim modeli uygulanmaya başlanmıştır.

Bu kurslarda, çocuk alanında işbirliği yaptığımız kurumlardan öğretim görevlileri çağırılarak kurumların kendilerini tanıtmaları istenmekte ve polis ile işbirliğinde kurumumuzdan beklentileri konusunda görüşleri alınmaktadır. Eğitim programında katılımcılara, çocuğun gelişimi, çocuğun ihtiyaçları, çocuğa duyarlı iletişim, çocuk hakları ve çocuk adaleti ile ilgili yasalar gibi konularda bilgi verilmektedir. Bu bilgiler ışığında, çocuk adalet sisteminin çocuğun yararını koruyacak biçimde işlemesi için sahip olmaları gereken tutumları geliştirmelerinde kendilerine yol gösterilmektedir.

Değişen mevzuat ve şartlar ile ilgili bilgilendirme yapmak, her il bazında çocuk alanında yapılan ve başarılı görülen projelerin ülke genelinde yaygınlaşmasını sağlamak, çocuk şube müdürlüklerinde yürütülen iş ve işlemler konusunda yeknesaklığı sağlamak amacıyla, 81 İl Emniyet Müdürlüğünde görev yapan çocuk şube müdürlüğü yöneticilerine yönelik olarak **“Çocuk Polisi Yönetici Seminerleri”** ve yapılması düşünülen her yeni uygulama hakkında görüş alışverişi yapmak için değişik illerden alanda çalışan deneyimli çocuk şube personeli ile merkezde toplanarak 20 veya 25’er kişilik gruplarla ihtiyaç halinde **‘Çocuk Polisi Çalıştayı’** düzenlenmektedir.

2001 yılından bu güne kadar 2905 personele Hizmet İçi Eğitim verilmiştir ve eğitim çalışmaları devam ettirilmektedir.

Jandarmanın Genel Komutanlığı:

Jandarmanın Genel Komutanlığınca, personelin en üst seviyede insan hakları bilincine ulaştırılması, bu konuda Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve denetim mekanizmaları ile bunların Türkiye’ye etkileri hakkında bilgilendirmesi maksatlarıyla, insan hakları eğitimi her seviyede icra edilmektedir. Bu kapsamda;

(1) Jandarmanın Okullar Komutanlığında verilen eğitimde, “insan hakları” dersi, 1992–1993 eğitim-öğretim yılından itibaren ayrı bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır. 2008-2009 Öğretim yılında “insan hakları” dersi; Jandarmanın Subay Temel Kursunda (30) saat, Jandarmanın Astsubay Temel Kursunda (26) saat, Jandarmanın Astsubay Meslek Yüksek Okulunda (34) saat

ve Uzman Jandarma Okulunda ise (32) saat süreyle okutulmuştur.

(2) Yukarıda belirtilen dersin temel kitabı, Jandarma Okullar Komutanlığınca bastırılan “İnsan Hakları Ders Kitabı”dır ve anılan kitapta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine de yer verilmektedir.

(3) Jandarma Okullar Komutanlığında, İnsan Hakları dersine ilave olarak, Jandarma Genel Komutanlığının emriyle açılan ”Meslek İçi Kurslar” kapsamında, Çocuk Suçlarını Önleme Kursu verilmektedir.

(4) Erbaş ve erlere acemi eğitimi safhasında branşlarına bakılmaksızın (10) saat süre ile acemi eğitimini bitirerek katıldıkları yeni birliklerinde ise, birliklerin türüne göre, bir eğitim yılı içinde (12–20) saat süre ile insan hakları eğitimi verilmektedir.

(5) Personelin temel eğitim, meslek içi kurslar ve projeler kapsamında almış olduğu insan hakları eğitiminin devam ettirilmesi, insan hakları kapsamındaki ulusal ve uluslararası uygulamalardan ve mevzuattaki gelişmelerden haberdar edilmesi maksadıyla hizmet içi eğitim seminerleri ve konferanslar düzenlenmekte ve bu kapsamda 2008 yılında (16.519) personelin insan hakları eğitimi almış bulunmaktadır.

(6) İnsan Hakları ve Jandarma İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi (JİHİDEM) konularında personelin bilgi seviyesini artırarak, karargâh ve birlikler arasındaki koordineyi güçlendirmek, maksadıyla mobil eğitim faaliyeti icra edilmekte ve Mobil Eğitim Timlerince ziyaret edilen illerde; personel JİHİDEM ve İnsan Hakları konusunda bilgilendirilmektedir.

(7) AB 2004 Mali İşbirliği Programı kapsamında yürütülen ve insan hakları konusunda ve becerilerin yükseltilmesini amaçlayan Türkiye’de İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi, Jandarma Personelinin Kolluk Hizmetlerinde Profesyonelliğinin Artırılması Projesi ve Kolluk Personelinin Avrupa İnsan Hakları Standartları alanında Bilgi ve Yeteneğinin Artırılması Projesi ile Türkiye’deki Çocuklar İçin İyi Bir Yönetim Koruma ve Adaletin Sağlanması Projesine (Proje kapsamında çocuklarla ilgili görev yapan (200) Jandarma personelinin insan hakları kapsamında eğitilmesi sağlanmıştır.) katılım sağlanmıştır.

(8) Ayrıca, Jandarma Genel Komutanlığı kaynaklarıyla yürütölen Jandarma Genel Komutanlığının “Jandarma İnsan Hakları Eğitimi Projesi” kapsamında; 30 Ekim- 03 Kasım 2006 tarihleri arasında Jandarma Okullar Komutanlığında “İnsan Hakları Eğitimi Kursu” verilen (38) subaydan teşkil edilen mobil eğitim timlerince, 12 Ocak- 30 Mayıs 2007 tarihleri arasında (38.407) personele yerinde insan hakları eğitimi verilmiştir.

Silahlı Kuvvetler:

TSK personeline ve askerlik hizmetini yapmakta olan erbaş ve erlere, seviyelerine uygun düzeyde ve programlı olarak;

a. Çocuk haklarını da kapsayacak şekilde insan hakları eğitimi verilmekte,

b. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi de dahil uluslararası insan hakları hukuku düzenlemeleri hakkında bilgilendirmeler yapılmakta,

c. Ayrıca vatandaşlık bilgilerinin geliştirilmesi maksadıyla “Temel Hak ve Hürriyetler”, “İnsan Hakları” ve “Gençliğin Korunması” ile “Aile İçi Çocuğa Şiddet ve Önlenmesi” konularında bilgilennmeleri sağlanmaktadır.

Diğer yandan, gerek askeri davranış kuralları ve gerekse göreve özel olarak hazırlanan angajman (çatışma) kurallarının hazırlanmasında; insan hakları hukukundan, uluslararası ceza hukukundan, Türkiye’deki ceza kanunlarının gereklerinden ve silahlı çatışma hukukundan kaynaklanan tüm yükümlölükler (bu kapsamda korunan kişi statüsünde bulunan çocuklar ve çocuk hakları ile ilgili hususlar da dikkate alınmaktadır) mutlak surette göz önünde bulundurulmaktadır.

Soru 12

Lütfen Protokolün hükümleri hakkında askeri okullardaki öğretmenlere verilen eğitimler konusunda Komiteyi bilgilendiriniz. Lütfen, Komiteyi askeri okullardaki çocukların şikayet mekanizmalarına erişimlerinin olup olmadığı ve bağımsız bir birimin bu gibi okulların müfredat ve idaresini denetleyip denetlemediğine ilişkin bilgilendiriniz.

Cevap 12

Jandarma Okullar Komutanlığı Öğretim Başkanlığı sorumluluğunda bulunan Uzman Jandarma Okulu, Jandarma Astsubay Temel Kursu ve Jandarma Subay Temel Kursunda öğrenim gören bütün kursiyer ve öğrenciler ilgili mevzuatları gereği (Uzman Jandarma Kanunu, TSK Personel Kanunu, Astsubay Temel Kursu Yönetmeliği) 18 yaşını doldurmuş kişilerden seçildiği için “çocuk” statüsünde öğrenci ve kursiyer bulunmamaktadır.

Askeri okullarda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan haftalık ders çizelgeleri çerçevesinde eğitim faaliyetleri yürütülmektedir.

Yine bu okullarda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan orta öğretim kurumlarının müfredatında yer alan dersler ve kitaplar okutulmakta, bu kitaplarda yer aldığı şekilde insan hakları eğitimleri verilmektedir. Bu kurumlardaki dersler, üniversitelerde bu alanda eğitim almış subay ve sivil branş öğretmenleri tarafından verilmektedir.

Askeri okullarda görev alan öğretmenlerden pedagojik eğitimlerini tamamlamamış olanlara pedagojik eğitim verilmektedir. Ayrıca bütün öğretmenler göreve ilk başladıklarında 6-8 hafta süreli, öğrenci-öğretmen ilişkileri ağırlıklı etkili öğretmenlik kursuna tabi tutulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her yıl açılan hizmet içi eğitim ve seminerlere, bir plan dâhilinde askeri öğretmenlerin katılımları sağlanmaktadır.

Askeri okullarda görev yapan öğretmenler ayrıca, ilgili Kuvvet Komutanlıklarının Yurt İçi Kurslar Planı çerçevesinde, çocuk haklarına ilişkin kurs ve konferanslar ile eğitimlere tabi tutulmaktadır.

Öğrencilerin müracaat ve şikâyetlerini özgürce, korkmadan ve çekinmeden yapabilmelerini sağlamak amacıyla askeri okullarda rehberlik ve danışmanlık sistemi bulunmaktadır.

Rehber öğretmenlere her konuda doğrudan müracaatlar yapılabilmektedir. Rehberlik faaliyetleri kapsamında anketler ve tarama testleri uygulanmakta, öğrencilerin dileklerini rahatlıkla iletebilecekleri sosyal faaliyetler tertip edilmektedir.

Öğrenciler tarafından seçilen öğrenci temsilcileri ve onur teşkilatları vasıtasıyla da dilek ve şikâyetler sıralı makamlara iletilebilmektedir. Okulda öğrencilerin kolaylıkla ulaşabilecekleri yerlerde “Dilek ve Öneri Kutuları” bulunmakta, öğrenciler dilek ve şikâyetlerini bu kutulara (isim verme zorunluluğu olmaksızın) bırakabilmekte, bu belgelere doğrudan okul komutanı tarafından mutlaka işlem yapılmaktadır.

Askeri okullar, iç denetlemeleri dışından, ayrıca müfredat ve idari konularda (müracaat ve şikâyetlerin kolaylıkla, kısıtlamasız şekilde yapılıp yapılmadığı hususları da dâhil olmak üzere), Genelkurmay Başkanlığı Denetleme ve Denetleme Başkanlığı (iki yılda bir) ile Kara Kuvvetleri Komutanlığı Denetleme ve Denetleme Başkanlığı (yılda bir) heyetlerince anket uygulamaları ve kontroller yapılması suretiyle denetlenmektedir.

TSK eğitim ve öğretim kurumlarında rehberlik faaliyetleri titiz bir şekilde yürütülmekte, arzu eden öğrenciler rehber öğretmen ile istedikleri zaman görüşerek sorunlarını paylaşabilmektedirler. Diğer yandan öğrenciler sınıf subayları tarafından yakından takip edilmekte, ihtiyaç duyulması halinde ailesi ile öğrenci hakkında görüşmeler de yapılmaktadır.

Anlaşılacağı üzere, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrolü altında bulunan okullarda her öğrenci dilekçe hakkı kapsamında usulüne uygun başvuru yolları ile şikâyetlerini iletme imkânına sahiptir ve bu husus gerek Anayasa ve gerekse diğer yasal mevzuat (211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği gibi) aracılığıyla teminat altına alınmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yürütülen tüm faaliyetlerde, insan hakları hukuku ile uygulanabilir olduğu ölçüde, silahlı çatışma hukuku kapsamındaki yükümlülükler her aşamada dikkate almakta, özellikle silahlı çatışma hukukunun eğitiminin yaygınlaştırılmasına ve personelin eğitilmesine büyük önem verilmektedir. Geniş bir yelpazede eğitim faaliyetleri devam etmektedir. Örneğin, Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Barış İçin Ortaklık Merkezinde yılda iki dönem silahlı çatışma hukuku kursları düzenlenmekte, her fırsatta karar verici düzeydeki subaylar Ankara’ya toplanarak tazeleme eğitimleri

yapılmaktadır. Diğer yandan, silahlı çatışma hukuku ile ilgili yurtdışındaki aktivitelere iştirak edilmekte ve güncel gelişmeler yakından takip edilmektedir.

Sonuç olarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin görev alanı açısından önemli olan husus, çocukların silahlı çatışmaya dahil edilmeleri konusunda mevcut sınırlamalardır. Bu konuda, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol hükümlerinde genel olarak;

- a. Çocukların hasmane davranışlara katılmalarının önlenmesi,
- b. Belli bir yaşın altındaki çocukların silahlı kuvvetlere zorunlu olarak alınmaması,
- c. Belli bir yaşın altındaki çocukların silahlı kuvvetlere gönüllü belirlenmiş şartlar altında alınabilecekleri hususları belirtilmektedir.

Belirtilen Sözleşme ve Protokolde özde güdülen amaç çocukların doğrudan silahlı çatışmalarda kullanılmalarının, bu çatışmalardan zarar görmelerinin ve buna yönelik hazırlık faaliyetlerinin engellenmesidir. Ulusal mevzuatımız, ülkemizin konuyla ilgili beyanları ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne alınma ile ilgili uygulamalar dikkate alındığında, söz konusu konularla ilgili sorun teşkil edecek bir durumun mevcut olmadığı kıymetlendirilmektedir.

Soru 13

Lütfen Protokol tarafından kapsanan sorunlara ilişkin bilginin kamuya duyurulması hakkında bilgi veriniz.

Cevap 13

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ile ilgili sorumlulukların yerine getirilmesi bakımından, Başbakanlığın 26.05.1995 tarih ve 356 sayılı yazıları ile, ilgili Devlet Bakanlığının 24.01.1995 tarih ve 08 sayılı yazısı ile, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) “Koordinatör Kuruluş” olarak görevlendirilmiştir. SHÇEK bu sıfatla, söz konusu Protokolün imzalanması ve onaylanması konusunda kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra ilgili diğer tüm sektörlerin haberdar olmasını sağlamıştır. Ayrıca, söz konusu protokole ilişkin ilk ülke raporunun hazırlanması sürecinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları aktif olarak yer almıştır. Son olarak, “Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Ek Protokol”e ilişkin bilgiler Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün web sayfasında yayımlanmakta olup söz konusu web sayfası toplumun tüm kesimlerine açıktır.

Soru 14

Lütfen, ulusal mevzuatınızın, cephanelerin satışını - eğer nihai varış yeri çocukların askere alındığı ya da savaş durumlarında kullanıldıklarının bilindiği ya da potansiyel olarak kullanılacakları bir ülke ise - yasaklayıp yasaklamadığı konusunda Komiteyi bilgilendiriniz.

Cevap 14

14. soru ile ilgili ulusal mevzuatımızda yer alan kanunlar aşağıda gösterilmiştir.

- İlgi: a) 29 Haziran 2004 tarihli ve 5201 sayılı “Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun”.
- b) 06 Mayıs 2007 tarihli ve 26514 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Yönetmelik.
- c) 06 Mart 2009 tarihli ve 27161 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan “Kontrole Tabi Tutulacak Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Bunlara Ait Yedek Parçalar, Askeri Patlayıcı Maddeler, Bunlara Ait Teknolojilere İlişkin Liste”.

Bu kapsamda, İlgi (c) Listede yer alan malzemenin ihracı ve yurt dışına çıkarılmasında;

- 1) İhracatı gerçekleştirilecek firma tarafından, malzemenin cinsi, miktarı, alıcının kimliği ve yerini belirleyen başvuru yazısı ile ihraç edilecek malzemenin, beyan edilen alıcı tarafından bildirilen amaca uygun şekilde kullanılacağına taahhüt edildiği, karşı ülkenin Milli Güvenlik Makamı tarafından imzalanmış ve mühürlenmiş Son Kullanıcı Belgesi ile Milli Savunma Bakanlığı (MSB)’na başvuruda bulunulmakta,
- 2) MSB tarafından, başvuru dokümantasyonu ve belge incelemesini müteakip, İlgi (a) Kanun ve İlgi (b) Yönetmelik gereğince, Genelkurmay Başkanlığının askeri ve Dışişleri Bakanlığının siyasi değerlendirmeleri alınmakta ve yapılan son değerlendirmeye müteakip talep sonuçlandırılmaktadır.

Buna göre, İlgi (c) liste muhteviyatı askeri malzemenin, alıcı ülkenin çocuk askerleri tarafından kullanılması hususunda, Uluslar arası kuruluşlarının yaptırım uygulanmasına yönelik kararlarının Dışişleri Bakanlığınca, Milli Savunma Bakanlığına verilen siyasi görüş çerçevesinde dikkate alındığı ve değerlendirildiği kıymetlendirilmekte olup ayrıca alıcı ülke tarafından verilen Son Kullanıcı Belgesi ile ihracatı esas askeri malzemenin kullanım amacı ve üçüncü bir ülkeye transfer edilmeyeceği hususu taahhüt edilmektedir.